

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 8. prosince 2022 ve věci č. 14889/19 – *Pejřilová proti České republice*

Senát páté sekce Soudu rozhodl jednomyslně o neporušení práva na respektování soukromého života stěžovatelky, jejíž žádosti o umělé oplodnění poté, co její manžel zemřel, nebylo vyhověno.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka žalovala Centrum asistované reprodukce, které odmítlo dokončit proces umělého oplodnění za použití zmražených spermií jejího zesnulého manžela s odůvodněním, že udělený informovaný souhlas v mezidobí pozbyl platnosti. Vnitrostátní právní úprava omezuje okruh možných žadatelů o umělé oplodnění na neplodné páry, které jsou naživu, což stěžovatelka po smrti manžela nesplňovala. Vnitrostátní právo přitom vyžaduje informovaný souhlas páru nejen s léčbou samotnou, ale také před každým pokusem o umělé oplodnění.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka s poukazem na článek 8 Úmluvy namítala, že stát by měl respektovat její volbu otce jejího dítěte, jakož i přání zesnulého manžela mít s ní dítě, a měl by jí umožnit pokračovat v procesu umělého oplodnění s použitím jeho zmraženého spermatu.

Mezi účastníky nebylo sporu o tom, že se věc týkala stěžovatelčina práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Soud připomněl, že soukromý život je široký pojem zahrnující mj. takové prvky, jako je právo na respektování rozhodnutí mít nebo nemít dítě (*Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, rozsudek velkého senátu ze dne 10. dubna 2007, § 71) či právo páru počít dítě a využít za tímto účelem metody asistované reprodukce (*S.H. a ostatní proti Rakousku*, č. 57813/00, rozsudek velkého senátu ze dne 3. listopadu 2011, § 82).

Soud dále konstatoval, že projednávaná věc vyvolává citlivé morální a etické otázky, které se kromě zájmů konkrétních osob dotýkají i řady zájmů veřejných. V oblasti asistované reprodukce navíc v rámci členských států Rady Evropy neexistuje shoda. Žalovanému státu je proto dle Soudu třeba přiznat širší prostor pro uvážení.

Projednávanou věc lze chápat i jako otázku, zda existuje pozitivní závazek státu umožnit umělé oplodnění za použití spermatu zesulé osoby. Podle Soudu je však namístě přezkoumat stížnost jako zásah do práva stěžovatelky využívat technik asistované reprodukce dle zákona o specifických zdravotních službách, neboť jí v tom fakticky bránila aplikace tohoto předpisu, který se u českých soudů pokusila neúspěšně napadnout. Použitelné zásady týkající se odůvodnění podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy jsou nicméně podobné pro oba uvedené přístupy (*Evans proti Spojenému království*, cit. výše, § 75; *S.H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 88).

Soud nepochyboval o tom, že k zásahu došlo na základě zákona.

Soud dále zdůraznil, že projednávaná věc se netýká užití zmražených embryí, jimž již v minulosti přiznal určitý "potenciál pro život" (*Parrillo proti Itálii*, č. 46470/11, rozsudek ze dne 27. srpna 2015, § 167), nýbrž možnosti užít zmražené spermie zesulé osoby k umělému oplodnění. To vznáší etickou otázku spojenou s aspekty veřejného zájmu, které se mohou týkat mj. situace dětí, jež by se tímto způsobem měly narodit. Rozhodnutí českého zákonodárce přijmout napadené ustanovení a jeho výklad vnitrostátními soudy svědčí o záměru respektovat lidskou důstojnost a svobodnou vůli, jakož i o snaze zajistit spravedlivou rovnováhu mezi stranami zúčastněnými na asistované reprodukci tak, aby každá osoba, která daruje genetický materiál za účelem takové léčby, předem věděla, že bez jejího pokračujícího souhlasu nemůže být použit. Soud již v minulosti konstatoval, že takové obecné zájmy

jsou legitimní a v souladu s článkem 8 Úmluvy (viz *mutatis mutandis Evans proti Spojenému království*, cit. výše, § 89). Soud proto uzavřel, že napadená právní úprava sleduje legitimní cíl ochrany morálky a práv a svobod jiných osob.

S přihlédnutím k absenci shody na evropské úrovni v otázce umělého oplodnění vdovy zmraženými spermiemi zesnulého manžela Soud následně posuzoval, zda zákonodárce při nalézání spravedlivé rovnováhy mezi soupeřícími zájmy nepřekročil prostor pro uvážení přiznaný článkem 8 Úmluvy.

Soud zopakoval, že není v rozporu s článkem 8 Úmluvy, pokud stát přijme právní předpisy upravující důležité aspekty soukromého života, které neumožňují zvážení soupeřících zájmů v každém jednotlivém případě; takový přístup slouží k podpoře právní jistoty a prevenci svévole (*Evans proti Spojenému království*, cit. výše, § 89; *S.H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 110). Česká právní úprava omezuje přístup k umělému oplodnění jen pro páry, které jsou naživu, a to v zájmu ochrany svobodné vůle člověka, který s asistovanou reprodukcí vyslovil souhlas, jakož i práva nenarozeného dítěte znát své rodiče. Přestože nenarozené dítě ani zemřelá osoba nejsou nositeli práv podle Úmluvy jako takových (*Jäggi proti Švýcarsku*, č. 58757/00, rozsudek ze dne 13. července 2006, § 42), Soud považoval takové úvahy za relevantní a nespatořoval důvod k jejich zpochybňování. Práva podle článku 8 nejsou absolutní, a proto nevyžadují, aby smluvní státy umožnily umělé oplodnění *post mortem*.

Česká právní úprava byla dle Soudu jasná a pro stěžovatelku předvídatelná. Vnitrostátní soudy tvrzení stěžovatelky pečlivě zvážily, neshledaly však důvod k odchylce. Zdůraznily, že v situaci, kdy manžel stěžovatelky podepsal informovaný souhlas, kde bylo výslovně uvedeno, že v případě jeho úmrtí reprodukční centrum skladování spermií ukončí, nelze předpokládat jeho souhlas s dokončením výkonu. Soud dále poukázal na to, že české právo nezakazuje, aby osoba využila možnosti umělého oplodnění *post mortem* v zahraničí.

Soudu proto nezbývalo než uzavřít, že zájmu stěžovatelky na respektování jejího rozhodnutí mít dítě geneticky spřízněné se svým zesnulým manželem nelze přiznat větší váhu než oprávněným zájmům sledovaným napadenou právní úpravou. České orgány v dané věci nepřekročily svůj prostor pro uvážení, a k porušení článku 8 Úmluvy tudíž nedošlo.